

**Arkadij Strugackij,
Boris Strugackij
VABALAS SKRUZDĖLYNE**

Mokslinis fantastinis romanas ir apysaka

Arkadijus ir Borisas Strugackiai parašė ne vieną nuostabią knygą, ir "Vabalas skruzdėlyne" pelnytai laikomas jų kūrybos šedevru. Skaitant šį romaną kyla daugybė minčių. Ar visada kontaktai su nežemišku Protu bus mums naudingi? Kokia turi būti mokslo ir visos žmonijos moralinė atsakomybė už pavojingus eksperimentus bei atmestinais patikrintas naujas technologijas? Ar, įsikišus į istoriją, bus daugiau naudos negu žalos? Kas svarbiau, ar mokslinės paslapties išsaugojimas, ar žmogaus gyvybė? Ir tik perskaitę "Vabalą skruzdėlyne" suprasime, kad atsakymai nėra jau tokie akivaizdūs...

Iš rusų kalbos vertė IRMINA DOMEIKIENĖ
Serija "Pasaulinės fantastikos Aukso fondas"
354 tomas. Serija įkurta 1990m.

Аркадий Стругацкий, Борис Стругацкий
ЖУК В МУРАВЕЙНИКЕ

Санкт-Петербург, "Сталкер", 2000

Copyright © by Arkadij Strugackij, Boris Strugackij, 2000

Cover art copyright © Tim Hildebrandt, 1995

Vertimas į lietuvių kalbą © leidykla "Eridanas", 2005

Elektroninė versija © Knygute.lt, 2010

Turiny

**VABALAS SKRUZDĖLYNE
PENKI ŠAUKŠTELIAI ELIKSYRO**

VABALAS SKRUZDĖLYNE

*Palei duris
Žvėrių būrys,
Juos kulkom kirto,
Jie mirę virto.*

(Labai mažo berniuko eilėraštukas)

78-ųjų metų birželio 1

KONKOMO-2 DARBUOTOJAS MAKSIMAS KAMERERIS

13.17 Ekselencas iškvietė mane į savo kabinetą. Akių nepakėlė, tad regėjau vien pliką jo kaukolę, nubertą blyškiomis senatvinėmis strazdanomis, - šitai reiškė aukščiausią susirūpinimo bei nepasitenkinimo laipsnį. Beje, ne manimi ir ne mano darbais.

- Sėskis.

Atsisėdau.

- Reikia surasti vieną žmogų, - pratarė jis ir ūmai nutilo. Ilgam. Kaktos odą suklostė piktomis raukšlėmis. Prunkštelėjo. Galima buvo pamanyti, kad jis nepatenkintas savo paties žodžiais. Galbūt jų forma, o gal turiniu. Ekse-

lencas dievina absoliutų formuluotės tikslumą.

- Ką būtent? - paklausiau, stengdamasis pažadinti jį iš filologinio stingulio.

- Levą Viačeslavovičių Abalkiną. Progresorių. Užvakar jis išvyko į Žemę iš Sarakšo Poliarinės stoties. Žemėje neužsiregistravo. Reikia jį surasti.

Ekselencas vėl nutilo ir tik tuomet pirmąkart pakėlė į mane savo apvalias, nenatūraliai žalias akis. Neabejotina, jis atsidūrė keblioje padėtyje, ir aš supratau, jog reikalas rimtas.

Nors Žemėn sugrįžęs ir nesiteikęs užsiregistruoti Progresorius yra, griežtai tariant, tvarkos pažeidėjas, tačiau nei panašus pažeidimas, nei jisai pats nieku gyvu negalėtų sudominti mūsų Komisijos, o juo labiau paties Ekselenco. Tuo tarpu pastarasis atrodė toks susirūpinęs, jog mane persmelkė jausmas, kad šefas tuojau atsiloš krėsele, su palengvėjimu atsidus ir pratarė: "Tiek to. Atleisk. Šiuo reikalu užsiimsiu pats". Šitaip pasitaikydavo. Retai, bet pasitaikydavo.

- Yra pagrindo manyti, - pareiškė Ekselencas, - jog Abalkinas slapstosi.

Prieš penkiolika metų būčiau godžiai pasiteiravęs: "Nuo ko?" Tačiau nuo anų dienų prabė-

go penkiolika metų, ir godžių klausimų laikai praėjo negrižtamai.

- Tu jį surasi ir praneši man, - tęsė Ekselencas. - Jokių smurtinių kontaktų. Apskritai jokių kontaktų. Surasti, užtikrinti stebėjimą ir pranešti man. Ne daugiau ir ne mažiau.

Pamėginau atsipirkti solidžiu nuovokiu linktelėjimu, bet jisai spitrijo į mane taip įdėmiai, jog nusprendžiau perdėtai neskubriai ir tiksliai pakartoti įsakymą.

- Privalau jį surasti, užtikrinti stebėjimą ir pranešti jums. Nieku gyvu nemėginti jo sulaikyti, nepakliūti jam į akis ir juo labiau nesileisti į kalbas.

- Taip, - atsiliepė Ekselencas. - Toliau.

Jis kyštelėjo ranką į stalo stalčių, kur kiekvienas normalus darbuotojas laiko informacinę kristaloteką, ir ištraukė kažkokį griozdišką daiktą, kurio pavadinimą pirmiausiai prisiminiau hontiškai: "zakurapija", kas išvertus reikštų "dokumentų talpykla". Ir tik tuomet, kai Ekselencas patėškė tą talpyklą ant stalo ir sudėjo ant jos savo ilgus gumbuotus pirštus, man išsprūdo:

- Popierių segtuvas!

- Nenukrypk į šalį, - griežtai pertarė Ekselen-

cas. - Klausykis įdėmiai. Komisijoje niekas nežino, kad aš domiuosi tuo žmogumi. Ir nieku gyvu neturi sužinoti. Vadinas, dirbsi vienas. Jokių pagalbininkų. Visą savo grupę perduosi Klaudijaus žinion, o atsiskaitinėsi man. Jokių išimčių.

Dera pripažinti, aš suglumau. Paprasčiausiai šitaip dar nebuvo pasitaikę. Žemėje su tokiu slaptumo lygiu dar niekada nedirbau. Ir, atvira šnekant, net negalėjau įsivaizduoti, jog šitai įmanoma. Todėl leidau sau gan kvailai pasiteirauti:

- Ką reiškia - jokių išimčių?

- Jokių - šiuo atveju reiškia paprasčiausiai "jokių". Yra dar keli žmonės, kurie nutuokia apie šį reikalą, bet kadangi tu su jais niekada nesusitikti, galima teigti, jog praktiškai apie jį žinome tik mudu. Aišku, paieškų metu tau teks šnekėtis su daugeliu žmonių. Kaskart naudosies kokia nors legenda. Legendomis teikis pasirūpinti pats. Be legendos kalbėsies tik su manimi.

- Taip, Ekselencai, - nuolankiai linktelėjau aš.

- Toliau, - tęsė jisai. - Matyt, tau teks pradėti nuo jo ryšių. Viskas, ką žinome apie tuos ryšius, yra čia. - Jis pirštu pastukseno į segtuvą.

- Ne itin daug, bet pradėti yra nuo ko. Imk.

Paėmiau segtuvą. Šitokio nebuvo matęs netgi Žemėje. Blausaus plastiko žievelės suimtos metaline spynele, o ant viršutinės raudonu karminu įspausta: "LEVAS VIAČESLAVO-VIČIUS ABALKINAS". O žemiau kažin kodėl - "07".

- Paklauskite, Ekselencai, - tariau. - Kodėl gi šitokiu pavidalu?

- Nes kitokiu pavidalu šios medžiagos nėra, - šaltai atsakė jis. - Beje, kristalokopijuoti draudžiu. Daugiau klausimų turi?

Aišku, tai nebuvo raginimas klausinėti. Štai nedidukė nuodų porcija. Šiame etape kilo aibė klausimų, tačiau be išankstinės pažinties su segtuvu juos uždavinėti nebuvo prasmės. Ir visgi leidau sau šio to pasiteirauti.

- Terminai?

- Penkios paros. Ne daugiau.

Nė už ką nespėsiu, pamaniau.

- Ar galiu būti tikras, kad jis Žemėje?

- Gali.

Atsistočiau, ketindamas pasišalinti, bet Ekselencas su manimi dar neatsisveikino. Jis stebėjosi į mane iš apačios į viršų skvarbiomis žaliomis akimis, ir jo vyzdžiai siaurėjo bei plė-

tėsi it katino. Žinia, Ekselencas aiškiai matė, jog aš nepatenkintas užduotimi, jog užduotis man atrodo ne tik keista, bet ir, švelniai tariant, kvaila. Tačiau dėl kažin kokių priežasčių Ekselencas negalėjo pasakyti man daugiau, nei jau pasakė. Ir podraug nenorėjo manęs išleisti, nepridėjęs dar bent šio to.

- Atmeni, - pratarė jis, - Sarakšo planetoje toksai Sikorskis pravarde Keliauninkas vaikėsi mitrų pienburnį vardu Makas...

Aš atminiau.

- Tai štai, - pridūrė Ekselencas. - Sikorskis anuomet nesuspėjo. O mudu su tavim privalome suspėti. Nes dabar planeta vadinasi ne Sarakšas, o Žemė. O Levas Abalkinas - ne pienburnis.

- Teikiatės paslaptimis byloti, šefe? - atsiliepiau aš, stengdamasis numaldyti tolydžio augantį nerimą.

- Eik dirbti, - nukirto jis.

78-ųjų metų birželio 1

ŠIS TAS APIE LEVĄ ABALKINĄ, PROGRESORIŲ

Andrejus su Sandro vis dar lūkuriavo manęs

ir baisiausiai apstulbo, kai pervedžiau juos Klaudijaus žinion. Jiedu kone užsiožiavo, tačiau mano nerimas nesisklaidė, riktelėjau ant jų, ir abu pasišalino - įsižeidę, kažin ką bambėdami ir nepatikliai bei nerimastingai dėbčiodami į segtuvą. Tie žvilgsniai manyje pažadino naują ir visiškai netikėtą rūpestį: kurgi dabar laikyti šią siaubingą "dokumentų talpyklą"?

Atsisėdau prie stalo, priešais pasidėjau segtuvą ir automatiškai dirstelėjau į registratorių. Per penkiolika minučių, kurias praleidau pas Ekselencą, atėjo septyni pranešimai. Prisipažinsiu, ne be pasitenkinimo savo darbinę ryšio liniją perjungiau Klaudijui. Tada įsigilinau į segtuvą.

Kaip ir tikėjausi, jame nebuvo nieko, išskyrus popierius. Du šimtai septyniasdešimt trys sunumeruoti skirtingų spalvų, skirtingos kokybės, skirtingo formato ir skirtingai išsilaikę lapeliai. Su popieriais nedirbau jau geras dvi dešimtis metų, tad pirmiausiai dingtelėjo mintis sukišti visą tą krūvą į transliatorių, bet, žinia, aš laiku susigriebiau. Popierius, vadinasi, popierius. Lai bus popierius.

Visi lapai buvo itin nepatogiai, tačiau tvirtai susegti išmoningu metaliniu įtaisu su magnetinėmis spraudėmis, ir aš neišsyk pastebėjau

pačią paprasčiausią radiokortelę, pakištą po viršutiniu gnybtu. Šią radiogramą Ekselencas gavo šiandien, šešiolika minučių anksčiau nei iškvietė mane. Štai ką radau joje:

01.06. - 13.01. DRAMBLYS - KELIAUNINKUI
Į JŪSŲ UŽKLAUSĄ DĖL TRISTANO (01. - 07.11)
ATSAKAU: 31.05. - 19.34. GAUTA SARAKŠO-2
BAZĖS VADO INFORMACIJA. CITUOJU: HURONO
(ABALKINAS, SALŲ IMPERIJOS LAIVYNŲ GRUPĖS
"C" ŠTABO ŠIFRUOTOJAS) ŽLUGIMAS. 28.05.
TRISTANAS (LOFENFELDAS, IŠVAŽIUOJANTIS
BAZĖS GYDYTOJAS) IŠSKRIDO; TIKSLAS - RE-
GULIARI HURONO MEDICININĖ APŽIŪRA. ŠIAN-
DIEN 29.05. - 17.13. JO LAIVU Į BAZĘ ATVYKO
HURONAS. PASAK JO, TRISTANĄ NEAIŠKIOMIS
APLINKYBĖMIS SUČIUPO IR NUŽUDĖ ŠTABO "C"
KONTRŽVALGYBA. STENGDAMASIS IŠGELBĖTI
TRISTANO KŪNĄ IR PARGABENTI JĮ Į BAZĘ, HU-
RONAS IŠSIDAVĖ. IŠGELBĖTI KŪNO JAM NEPA-
VYKO, PRASIVERŽIMO METU HURONAS FIZIŠ-
KAI NENUKENTĖJO, TAČIAU ATSIDŪRĖ TIES
PSICHINIO SPAZMO RIBA. JAM PAČIAM PRIMYG-
TINAI PRAŠANT, SIUNČIAMAS Į ŽEMĘ REISU
611. CITATOS PABAIGA.

PRIEDAS: 611 Į ŽEMĘ ATVYKO 30.05. - 22.32.
RYŠIO SU KONKOMU ABALKINAS NEUŽMEZGĖ,

ŽEMĖJE IKI ŠIANDIENOS 12.53. NEUŽSIREGISTRAVO. TARPINĖSE MARŠRUTO 611 STOTELĖSE (PANDORA, KURORTAS) TAIP PAT NEREGISTRUOTAS.

DRAMBLYS.

Progresoriai. Taip. Prisipažinsiu visiškai atvirai: nemėgstu Progresorių, nors, ko gero, tais laikais, kai ši sąvoka vartota perdėm teoriniuose išvedžiojimuose, pats buvau vienu iš pirmųjų Progresorių. Beje, dera pridurti, jog mano pažiūra į Progresorius nėra originali. Ir nenuostabu: didžioji žemiečių dauguma organiškai neįstengia suvokti, jog pasitaiko situacijų, kai apie kompromisą negali būti nė kalbos. Arba jie mane, arba aš juos, ir nėra kada aiškintis, kas teisus. Normaliam žemiečiui tai skamba klaikiai, ir aš jį suprantu, juk pats buvau toksai, kol atsidūriau Sarakše. Puikiai atmenu tą pasaulio sampratą, kai kiekvienas proto nešėjas aprioriškai laikomas būtybe, etiškai lygiau pačiam, kai neįmanomas netgi pats klausimas, ar ji už tave geresnė, ar prastesnė, netgi jei jo etika bei moralė skiriasi nuo taviškės...

Čia maža teorinio pasirengimo, nepakanka modelinio kondicionavimo - reikia pačiam per-

eiti moralės prieblanda, šį tą išvysti savo akimis, kaip reikiant nusvilti kailį ir sukaupti ne vieną dešimtį šlykščių prisiminimų, kad galiausiai suvoktum, ir netgi ne šiaip suvoktum, o įlydytum į pasaulėžiūrą tą kadaise trivialiausią mintį: taip, pasaulyje egzistuoja proto nešėjai, kurie yra gerokai, stačiai nesulyginamai blogesni už tave, kad ir koks būtum... Ir tik tada išsiugdai gebėjimą dalinti sutiktuosius į savus bei svetimus, akimoju priimti sprendimus kebliose situacijose ir įgyji narsos iš pradžių veikti, o jau paskui aiškintis.

Manding, čia slypi pati Progresoriaus esmė: gebėjimas ryžtingai dalinti į savus bei svetimus. Būtent dėl šio gebėjimo namuose į juos žiūri su baugiu susižavėjimu, su pasigėrėjimu atmiešta baime, o kartu - su tam tikra panieka ir nerimu. Ir nieko čia nepadarysi. Tenka kentėti - ir mums, ir jiems. Nes arba Progresoriai, arba Žemei nėra ko kištis į nežemiškus reikalus... Beje, laimei, mums KONKOME-2 ganėtinai retai tenka turėti reikalų su Progresoriais.

Perskaičiau radiogramą ir atidžiai peržvelgiau ją dar sykį. Keista. Išeitų, jog Ekselencas visų pirmiausiai domisi tūlu Tristanu, jis gi Lofenfeldas. Norėdamas kažką sužinoti apie šitą Tristaną, šefas šiandien pakirdo dar neišaušus

ir nepasigédijo ištraukti iš patalo mūsų Dramblį, kuris, kaip visi žino, gulasi su gaidžiais...

Dar viena keistenybė: galima pamanyt, kad jis iš anksto žinojo, koks bus atsakymas. Sugaišo vos ketvirtį valandos, kad apsispręstų dėl Abalkino paieškos ir paruoštų man segtuvą su jo popieriais. Galima pamanyt, jog tą segtuvą jau laikė po ranka...

Ir visų keisčiausia: aišku, Abalkinas - paskutinis žmogus, matęs bent jau Tristano lavoną, tačiau jei Ekselencui Abalkino prireikė vien kaip liudininko Tristano byloje, kam ta grėsminga istorija apie kažkokį Keliauninką ir kažkokį pienburnį?

O, be abejo, aš turėjau versijų. Bent dvidešimt versijų. Ir tarp jų akinančiu deimantu žėrėjo, pavyzdžiui, šitokia: Huroną-Abalkiną perverbavo imperijos žvalgyba, jis nužudė Tristaną-Lofenfeldą ir pasislėpė Žemėje, ketindamas įsismelkti į Pasaulinę tarybą...

Dar sykį perskaičiau radiogramą ir padėjau ją į šalį. Tiek to. 1-asis lapas. Abalkinas Levas Viačeslavovičius. Kodinis numeris toks ir toks. Genetinis kodas toks ir toks. Gimė 38-ųjų metų spalio 6. Auklėjimas: 241-oji mokykla-internatas, Syktyvkaras. Mokytojas: Fedosejevas Sergejus Pavlovičius....